

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 22 ՏՍՄՆԵՒՄԵԿԵՐՈՐԳ ՏԱՐԻ, Երեքշաբթի, 8 Փետրուարի

1894

Երեքշաբթի, 8 Փետրուարի ՏՍՄՆԵՒՄԵԿԵՐՈՐԳ ՏԱՐԻ, № 22

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 րուբլի 50 կոպ.
Թիֆլիսում՝ ամիսը՝ 1 րուբլի, հասում 5 կոպեկ:
Բաժնետիրը գրեում են Թիֆլիսում միայն խմբագրատունը:

Խմբագրութեան հասցեն Тифлисская Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրութեան քաղ և ամեն օր (քաղի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը
Յայտարարութիւններն ընդունուած են ամեն լիցենզիայով:
Յայտարարութիւնները քաղին 2 կոպ., ընկալմանի համար կրկնապատկուի:

1894 Ք Ո Ւ Մ Ա Ն Ի Ն

(ՏՍՄՆԵՒՄԵԿԵՐՈՐԳ ՏԱՐԻ)

ՔԱՂԱՔԱՊԱՆ-ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ԼՍՆԵՐՈՐԵՏ ԹԵՐԹԸ

Թիֆլիսում

Հրատարակում է նոյն դիրքով եւ ծրագրով ամեն օր, քաղի կիրակի եւ տօնօրին հետևող օրերից:

(Տարուայ ընթացքում, Նոր-Դար-ը քաղ կրկնապատկուած 220—225 անգամ)

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ը ՍՍՄՆԵՒՄ Է ԵՒ ՍԵՊՏԱԿԱՆ ՀԵՌՈՒՄԻՆԵՐ

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 րուբլի 50 կոպ., Թիֆլիսում՝ 1 ր., հասում 5 կոպեկ:

ԵՐԻՈՒՊՍԻ, ԹԻՒՐԿԻԱՍԻ և այլ հետևոր երկրների բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ:

ԱՄԵՐԻԿԱՍԻ բաժանորդները վճարում են տարեկան՝ 8 դոլլար: Նոր-Դար-ին բաժանորդ են գրում իւրաքանչիւր ամսի 1-ից մինչև: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ բաժանորդ են գրում միայն «ՆՈՐ-ԴԱՐ»-ի խմբագրատունը:

Խմբագրատունը գտնուած է Պուշկինի փողոց, Սկուերի դիմաց:

Օտար քաղաքներից գինում են խմբագրութեանը՝ ТИФЛИСЬ, В Редакцию ежедневной газеты «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase) Rédaction du journal „Nor-Dar“:

Խմբագիր հրատարակել՝ ՍՊԱՆՏԱՐ ՍՊԱՆՏԱՐԵԱՆ

ԲՈՒՄԱՆԻՍՏԻԿԱՆ

Առաջնորդող. — Մեր գրութիւնը:

Քրոնիկոն. — Սուրենյան եպիսկոպոսի վարձատրութեան առաջնորդ հաստատութիւնը: Սամանեան հիւպատոսի հերքումը: Կուկուշեանցի և ընկերների դրոշմը: Յովնանեան ուսումնարանի հոգաբարձուները ընտրելու համար պատգամաւորների ընտրութիւնները: Ստեփաննոս առաջ քաշանայ Տէր-Ստեփաննան Գեորգի, Երեստ Կոտայտուհի: Կեր Թիֆլիսում Անդրեւովսկայի վերաբերեալ խնդիրները: Երեստից, Վաղարշապատից, Նուխուց, Քարվառարայից Արմաւիրից, Ալեքսանդրապոլից, Նար-Դարի նոր վերջը:

Սրտասանմանի հայ թերթերից: Նամակ խմբագրութեան:

Ինչ է հարկաւոր — դպրոց, թէ ուսուցիչներ:

Թղթակցութիւններ. — Նամակներ Պարսկաստանից:

Քաղաքական. — Քաղաքական լուրեր:

Խառն լուրեր: Հեռագիրներ: Տեղեկատու:

Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 7 փետրուարի 1894 թ.

ՄԵՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Մեր ազգի մէջ իւրաքանչիւր հաստատութիւն իւր որոշ նպատակին գիմնուց դատ պէտք է նպաստէ և ազգային ինքնաճանաչութեանը, ընտելացնէ ժողովրդին կարգապահութեան, զարկ տալ քաղաքակրթութեան առաջադիմութեան զործին:

Այդ նպատակին ծառայել է «Նոր-Դար»-ը և այսուհետեւ էլ չլիսի խնայէ նա իւր աշխատութիւնը:

Այսպէս և ընտրութիւնները պէտք է որ մեծապէս նպաստեն

մեր ժողովրդի մէջ կարգապահութեան, հասարակաց շահերի գիտակցութեան գործին: Բայց զբաղաւորութեանը օրէնքի, արգարութեան շրջանից դուրս կատարուելով վարժեցնում են ժողովուրդին անկարգապահութեան և հասարակաց շահերը զոհուած են անձնական կրքերի և միտումների:

Անցեալ տարի Թիֆլիսում կատարուած էին քաղաքային կանոնադրութեան համաձայն և ամենայն կարգապահութեամբ քաղաքային ընտրութիւնները, և համաձայն կանոնադրութեան՝ կանխաւ յայտարարուած էր թէ ընտրութիւնների միջոցին եթէ զեղծումներ տեղի ունենան և բողոքողներ լինին, որտեղ և ինչ ժամանակամիջոցում պէտք է այդ մասին ուր անկէ ծանուցուի ու բողոքները ներկայացուին:

Միևնոյն ժամանակում, Վեհափառ Կաթողիկոսի Թիֆլիս ժամանելուց առաջ, շատափոյթ ընտրութիւններ էին կատարուած և մերեկեղեցիներում:

Բայց ինչ կարգով, որ օրէնքով, Աստուած միայն գիտէ: Ընդհանուր հրահանգ էր արձակուած, որով արգելուած էր Ներսիսեան դպրանոցի ուսուցիչներին մասնակցելու եկեղեցիներում կատարուող ընտրութիւններին, և այդպիսով շատ ուսուցիչներ, հակառակ իրենց ցանկութեան, չկարողացան մասնակցել:

Այս կարգերը միայն մեր մէջ են կարելի դարձել, և մենք ցուում ենք ոչ թէ նրա համար, որ ընտրութեան արգելքն անբաւարար է, այլ այն մասին, որ այդպիսով ժողովուրդը վարժուած է անկարգապահութեան, նրա զգացումները ապականուած են, նրա մէջ արգարութեան ձայնը խեղդուելով նա սովորում է անխիղճ գործը, անարգար գործը, իրաւունքների բռնաբարումն անտարբերութեամբ տանելու: Եւ այդ գործիւնն ամենին կարող չէ նպաստել մեր ժողովրդի մտաւոր ու քաղաքական կանոնադրութեանը զարգացման գործին:

Մեր ժողովրդի կանոնաւոր զարգացման և աւելացնելը, մեր դպրոցների առաջադիմութեան գործին կարող են խոչնդոտ լինել և այս վերջերս հրատարակուած մեր նոր արժ. թեմական տեսչի հրահանգները, որոնք անտարակուս բարի նպատակով են գրուած, բայց իբրեւ օրէնսդրութեան լոգուածներ անկայտ են մնում մեզ՝ թէ այդ հրահանգների աղբիւրը — որ օրէնքներիցն է ընտրում:

Բայց այս մասին միւս անգամ:

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

ՊԵՏԵՐՈՒԳԻՅՈՒՄ տոնացած հեռագրի իմանում ենք, որ գեր. Գեորգ Եպիսկոպոս Սուրենյանցը հաստատուած է Վրաստանի և Իմերէթի թեմի առաջնորդ:

Սոյն համարում բառացի հրատարակուած են Թիֆլիսի օսմանեան ընդհանուր հիւպատոսի մեզ ուղղած մի հերքում: Մենք առանձին նշանակութեան ենք տալիս այն հանգամանքին, որ օսմանեան ընդհանուր հիւպատոսը հերքումն զրեւու կարիքն զգում է և անչափ կեցանկայինք, որ սխալուողը մենք, հայոց մամուլը լինելու Բայց Փոքր Ասիայի քրիստոնեայ ժողովրդի ապահովութեանը չեն կարող ծառայել քրդերից կազմակերպած զինեղեր...

Ինչպէս յայտնի է, Սարգիս Կուկուշեանցի և իւր խմբի յայտնի գործը քննելով, նախադական դատարանի բրէտեան բաժինը դատաւարանը էր լամբի պարագլուխ Սարգիս Կուկուշեանցին 20 տարի ժամանակով տաժանակիր աշխատանքների, նրա ընկերներին 8-ից մինչև 15 տարի, իսկ Թովմախանին և ուրիշ մի քանիսն արգելադրել արգելադրել էր Կուկուշեանցիին մասին կայացրած դատաւճռի դէմ կառավարիչ սենատին դանդաղ էր ներկայացրել երգուհալ հաւատարմութեամբ Օպալինը, իսկ Թովմախանին և միւսներին արգարացնելու դէմ նոյն սենատին պրոպոզից էր արգելադրել:

Այժմ ինչպէս Պետերբուրգից հեռագրում են (Արձագանք) — ինչ կառավարիչ սենատն անհատն անհետանք է թողել թէ պրոպոզից արգելադրել էր Կուկուշեանցիին 7-ին պ. Աղայեանի նպատակին նշանակուած ներկայացումը յետաձգուեց:

Թիֆլիսի Մարիամեան - Յովնանեան դպրոցի նոր հոգաբարձուներ ընտրելու համար Թիֆլիսի երեք եկեղեցիներում տեղի ունեցան պառագլուխների ընտրութիւնները:

Մենք հեռու մնացինք այդ ընտրութիւններից, քանի որ, ինչպէս կանխաւ խաւ յայտնել ենք, ընտրութեան եղանակի մասին ոչ մի որոշ կանոնադրութիւն չկայ և բանի որ ընտրութիւնն այժման ռեժիմի ձեռքով կատարուելով անցեալի փորձերից զուրկ էր, որ այդ ընտրութիւնները չեն կարող առանց կազմակերպութեան իրենց հասած տեղեկութիւններից երևում է, որ այժման ռեժիմին դիւր չէ կելլ թեթեւ համի եկեղեցում կատարուած ընտրութիւնը և այդ ընտրութիւնը խախտուել է, իսկ գրկաբաց ընդունուել է Մոդուկի եկեղեցում ընտրութիւնը, որտեղ յայտնի մարդկանց տեղ, ինչպիսիքն է օրինակ Բախլապիտ Մ. Շահ-Պարտեանը, ընտրուել են անյայտ մարդիկ:

Խորհուրդ կրտայինք արժ. Անանիա վարդապետին քաղաքային ընտրութիւնների ժամանակ գործ գրած կարգ և կանոն իրեն օրինակ ընդունել և ոչ թէ իւր անձնական ճաշակը և այն, ինչ որ ինքը պիտէ:

Կիրակի օրը, փետրուարի 6-ին, խուռն բազմութեան ներկայութեամբ Գորում հողին յանձնուեց տեղային ու Ստեփաննոս եկեղեցում Ստեփաննոս առաջ քաշանայ Տէր-Ստեփաննանի մարմինը: Հանգուցեալ քահանայի որդի էր, կուրալը նոյնպէս քահանայ է ներկայումս Բաթումում: Նրա հայրը, Տէր-Ստեփաննոս, Ներսէս Աշտարակեցու օրով յայտնի էր իբրեւ եռանդուն քահանայ, նոյնը և որդին էր: Հանգուցեալ իւր ուսումն աւարտել էր Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանում: ճեմարանի հիմնադիրների հաշուով: Ուսումն աւարտելուց յետոյ մի քանի տարի ծառայել է Թիֆլիսի կոնսիստորիայում: այնուհետեւ Մոսկուայի Կաթողիկոսի առաջնորդութեան օրով քահանայ էր ձեռնադրուել: Գեորգ Գ. Կաթողիկոսի օրով մի քանի տարի նա վարել է Վրաստանի և Իմերէթի թեմի հայոց եկեղեց. ուսումնարանների տեսչի պաշտօնը: Այնուհետեւ հանգուցեալ Տէր-Ստեփաննոս երկար տարիներ իւր հայր ընդ զաղաքում, Գորում, վարել է տեղային հայոց ուսումնարաններում ուսուցչի պաշտօնը. նոյն պաշտօնը վարում էր և նոյն տեղի ուսուցչա-

կան սեմինարիայում: Միաժամանակ Գորի քաղաքում նա ցմահ նախադան էր Կոյ. Հայոց Բար. Ընկ. տեղական հիւլի, որ նրա ֆաներով է հիմնուել: Մի ժամանակ դպրոցներում ընդունուած էր հանգուցեալի կազմած կրօնի դասագիրքը՝ Աղբուրը քրիստոնէական հաւատոյ, Հանգուցեալ Տէր-Ստեփաննոս խիստ հմուտ էր վրաց լեզուին, որով շատ անգամ բարոյ էր խօսում Գորում վրախօս հայերին:

Ներկայութի փետր. 7-ին, պատշաճաւոր հանդէսով Թիֆլիսում հողին յանձնուեց քաղաքի բերդապահ զենեղաւր լեյտնանտ Ա. Ա. Երեստի մարմինը. նա վախճանուել էր փետրուարի 4-ին: Հանգուցեալը 75 տարեկան էր: 1841 թուից ծառայում էր Կովկասում Թիֆլիսում բերդապահի պաշտօնը նա վարում էր 1881 թուից, որից առաջ չորս տարի նոյն պաշտօնը վարել է Ալեքսանդրապոլում: Թիֆլիսում նա միաժամանակ վարում էր արքունական թատրոնի տեսչի պաշտօնը: Ի պատիւ հանգուցեալի յիշատակի, կարգադրուած էր, որ թաղման օրն արքունական թատրոնում ներկայացում չլինի: Այդ պատճառով փետրուարի 7-ին պ. Աղայեանի նպատակին նշանակուած ներկայացումը յետաձգուեց:

Թիֆլիս քաղաքի հասարակական ծառատուեկներն վերաբերեալ գործերը վարող յանձնաժողովն այս օրերս որոշել է քաղաքային վարչութեան համաձայնութեամբ 1,500 ր. յատկացնել փողոցներում ծառեր տնկելու համար:

Շուտով ծառեր պիտի տնկուին Պետականայն փողոցում և Հաւաքարի հրապարակում: Փառք Աստուծոյ, որ Հաւաքարի վրայ այս անգամ ուղադրութիւն են դարձել: Բայց նախ բան ծառերով զարդարելը, լաւ չէր լինի արդեօք, որ Հաւաքարի փողոցները քարէին, որպէս զի անձրեւ եկած ժամանակ մարդիկ չթաղուէին ծովի նման կանգնող ցիւրի մէջ:

Պետական խորհուրդը մօտերս խնդիրներ է ընկելու Գաղստանի և Ղարսի շրջաններում և Բաթումի, Արդուինի ու Չաքաթալայի վիճակներում հարկերի վերափոխութեան հիմնելու և Անդրկովկասում բաժնակի ցանքահեր զարգացնելու համար մի գումար յատկացնելու մասին:

ՆԵՐՆԱՆԻՑ. — հացի գինն աչքի ընկնող չափով ընկել է: Առաջ ցորենը ծախուած էր մեղ մօտ 50—60 րուբլով խաւուարը, իսկ այժմ մաքուր ցորեն կարելի է առնել 40 րուբլով: Եթէ Ռուսիայից բերուող ցորենն ու աղբիւրը չլինէր, ամբողջ Ներսիսի նահանգին խիստ սով էր սպառնում:

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ. — Չտեսնուած ցորենը են անուած մեղ մօտ Առաւօտները ցորտը հասնում է 15°—20° Ռէօմ. ջերմաստիւթի: Շատերի վառելափայտը վերջացել է և դիւղաքից էլ ճանապարհների դժուարութեան պատճառով փայտ չեն բերում ծախելու: Մեր գիւղացու գրութիւնը դառն է. մի կողմից նա սովի երկիւղ է զգում, իսկ միւս կողմից էլ ցրտի պատճառով մինչև անգամ

դժուար է կարողանում տանից դուրս գալ:

ՆՈՒՅՈՒՆՑ.—Նույնպէս օրը տեղիս յաշարդ հայր Յովսէփ վարդապետին վրայ չգալով և երկարատև հիւանդութիւնից անկողնուած նա անցնալ գեկտեմբեր ամսին խնդիր է մատուցած Նորին Վեհ Օծովեան իրեն նշանակել թեւեթի վանքի վանահայր, և խոստացած է, որ թեւեթի մի կանոնաւոր ուսումնարան բանայ վերաբոս հայ մանուկների համար: Վեհափառ Վաթիկանի ընդունած է այդ խնդիրը և տուած է սրբազան սինդոնի կատարումն տար: Լուսմ է որպէս թէ նրա անդ նշանակուած է յաշարդ՝ Սահակ վարդապետ Բողոքոսարեանը:

ԲԱՐՎԱՆԱՐԱՐԱՅ.—Ամսոյս սկզբներում Ղազարի ուսուցիչ մասի գործակալ՝ արժանաւարտ Գալուստ Բաճանայ՝ Կարբիլիանցի ժողովրդի խումբն ընդմիտեման և դպրոցի աշակերտների առաջ հիւնդեցում կարգաց Վեհափառ Հայրապետի անկողնի կոնգրեսը: Արժանաւարտ հայրն այնպիսի ջիւղով զգացմունքով ու անդամութեամբ կարգաց, որ Միւստի Նիկիտան բաճանայի և զիւրացիներից շատերի աչքերը ջրակարկանդակի նման կոտորին, որով Վեհափառ Հայրապետն օրհնում է դիւրական դասի քրտնաշուն վաստակը:

ԱՐՄԱՆԻՅ.—Յոնուարի 18-ին տեղիս ժողովարանի դահլիճում, հայ Բաճանայիները խաղաղին Սուրբուհեանցի Պատիւ կոնգրեսի և Պիլիբոսի անդամ խմբի է փոխադրել բարեկործանական նպատակով խաղաղ և 1,500 ռ., որից 800 ռ. եկեղեցու ջահի համար, 200 ռ. աղքատներին, 200 ռ. մանկանոցի դպրոցին և 300 ռ. էփեսոսյան հայաւանի խմբին: Բացի դրանից խաղաղ օրն աղքատներին հաշարեալ համար է ծանոթին հաշարանին յանձնուել է 25 ռ.:

ԱՆԿԱՆԻՅ.—Գրում են Վալիպէի, որ այս օրերս վախճանուել է տեղացի հարուստներից մէկը, Բաղդասար Բաճանայի: Հանգուցեալը բարեկործանական նպատակով կապել է 1,500 ռ., որից 800 ռ. եկեղեցու ջահի համար, 200 ռ. աղքատներին, 200 ռ. մանկանոցի դպրոցին և 300 ռ. էփեսոսյան հայաւանի խմբին: Բացի դրանից խաղաղ օրն աղքատներին հաշարեալ համար է ծանոթին հաշարանին յանձնուել է 25 ռ.:

Առաջիկայ համարից կըսկսենք հրատարակել մեր աշխատակից Նար-Բոսի Մեծ գործի սկզբում, խորագրով վէպը:

ԱՐՄԱՆԱՆԻՅԱՆ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՅ

Կ. Պարէն կըզբն Petit Marsellais լրագրի հետեւալը, զոր բոլորովն դիւրապատմութեամբ միայն կըհրատարակենք:

Մի ժամանակ է զիւր Էրզրումի շրջակայքները պատահած անկարգութիւնները սոսկալի սովին հետեւեցնեն: Սովատանջը բնակիչներին խուսաբել յարձակեցան խառնութիւններ վրայ և կողոպտեցին: Շատ հարուստ մանկահակները սպանուեցան: Բ. Դրան կանաւարութիւնը բազմաթիւ դժուարութիւններ զրկեց կարգապահութիւնը վերահաստատելու համար: Բայց սովը վերահաստատեց: Շատ կարելի էր կարգապահութիւնը վերականգնել, որպէս զի օգնելով իրենց, կըստուան քանդակ զիւրերը և կրակի տալ գանդեր:

Գործերի վիճակը խիստ ծանրացած է: Կըհաշուեն թէ անօթութեան մեռնողները թիւը 50,000-ի կըհասնի: Ամբողջը բնակիչները մէկտեղ անթոթութեան մեռած գտնուած են իրենց խոհանարաններէն: Դժբերութիւնը մէջ է:

—Հանգուցեալ Նարեկին կալիսկոպոսի

կորսուելուն տակից առաջ Վանայ խառն ժողովին գիր մը տուած էին՝ առաջարկելով որ վեց անգամէ հոգաբարձութիւն մը կազմուի Վանայ մէջ, Սրբաւանձանացի հիւանդանոցին համար հարկ եղած աշխատութիւններն ընելու նպատակաւ: Յիշեալ խառն ժողովն այս առաջարկին համաձայն իւր կողմէ որոշեց և երեք անգամներ—Միւս. Գրիգորէֆ. Տ. Գարոթիւնեան, Յովհաննէսէֆ. Սանթրահեան և Փանոսէֆ. Գաւապեան: Սրբաւանձանացի երեք կարգապահները՝ Խաչատուր, Գալուստ և Սիմէօն էֆէնտիներն ալ ասոնց միանալով, պէտք եղած աշխատութիւնները պիտի ընեն:

—Վեհ. Սուլթանի գահակալութեան օրէն ի վեր մայրաքաղաքին (Վ. Պոլսոյ) մէջ ի նորոյ խալիֆական քսանը ութ մասնաւոր վարժարաններ հաստատուած են, որոց տասներմէկը աղջկանց համար յատուկ ճիւղեր ունին: Մինչև հիմայ մանկերու ճիւղէն ինն հարիւր շրջանաւարտներ ելած են և աղջկանց ճիւղէն՝ հարիւր երեսունը չորս: Այդ վարժարանները կըյաճանան 3700 մանկեր և 1137 աղջիկներ, և կըպաշտօնավարեն 297 դաստարարներ ու դասատուներ և 30 ուսուցչուհիներ: Այդ վարժարանք կըզտնուին կրթական նախարարութեան հսկողութեանը ներքև:

—Սե ծովու մէջ վերջին օրերս սաստիկ փոթորիկներ ծագած ըլլալով, տասներկու առաջատանաւոր ընկերներն Ասոնցմէ երկուքին նաւաղները խեղդուած են:

ՆԱՍԱԿ ԽՍՐԱԿՐՈՒԹԱՆ

Մեծապատիւ խմբագրապետ,

Կարելի է երթալու, որ թիֆլիսի հայ լրագրիները համարում են իրենց քաջ գիտակներ այն բոլոր անցքերի, որոնք պատահում են Փոքր Ասիայում: Այդ ձգտումն երբեք չէ հաստատուած փաստերով:

Թիֆլիսի հայ մամուլը ներկայացնում է միայն մի նմուշ վրա երեւակայութեան, երբ պատմում է, որ մի խումբ 40 կամ 50 քրդերի՝ Նորակալի Համիդէ գնդից իւր թէ յարձակուել են մի հայոց գիւղ վրայ, կողոպտել են գիւղացուց, ընտարարել են մատաղահաս աղջկանց, մի խօսքով եղել են յանցաւորներ ամենամանր եղևուղադրութեանց մէջ:

Այդ հարցով կողոպտութիւնն իւր թէ պատահել է անցեալ տարի Նոյսի-բերին, միջադեմ ժողոված տեղեկութիւններից երևում է, որ ոչ մի այդպիսի բան չէ պատահել Փոքր Ասիայում: Հայոց մամուլն էլ ոչինչ մի որոշ բան չէ տուել և չէ յիշում այն գիւղի անունը, որ պատահել են այդ աղետով անցքերը: Խրատն այս է. տաճկահայերը զոհ են ամեն տեսակ չարագործութիւնների՝ Սուլթանի հպատակութեան ներքոյ: Շատ հնացած ձև է այդ, որպէս զի ունենայ մի որ և է նշանակութիւն:

Consul général de Turquie
M. Essad.

Փետրուարի 5-ին,
Թիֆլիս:

ԽՆՁ Է. ՀԱՐԱԿՐՈՒ—ԳՊՐՈՅ ԹԵՆՈՍՈՒՆՅԵՆԻՐ.

—Շատ ժամանակ չէ անցել, երբ մեր ժողովրդի աշխարհայեցողքը նրա մասունքը չէր ունենում այն կողմը չէր անցնում, երբ նա գտնուում էր մանկական հասունութեան մէջ: Կար ժամանակ, երբ նա չէր զգում ուսման սէր ու ծաւալ, չգիտէր նրա արժէքն ու օրոշար, երբ դեռ ևս հոգեւոր և բարոյական աշխարհի դուռնը անծանօթ ու փակ էին նրա առաջ: Բայց ժամանակը բերում է ամեն բան:—Առողջ մտքի ու կենսիկ պահանջը, ինքնաճանաչութեան տառաջին փրկարար զարկը՝ աւետիցիին նրա

բախտի ծնունդը, նրա կենսիկ վերածնունդը, վրումն ժամանակին. հաւատունեց արշալոյսը և լուսաւորեց նրա կենսիկ խաւարը...

Սթափուեցաւ հայն իւր մեռելային դրութիւնից, տաղտկացաւ միապաղաղ և գերեզմանական դրութիւնից. նա ցնծալին աղաղակներով ընդունեց լուսոյ նուաճումը և գոչեց՝ լոյս՝ լոյս և մի-միայն լոյս: Հայ քաղաքացիին թէ չիմականը չուտով հաշտուեցան ալ մտքի հետ, նրոնք ձեռք ձեռքի տուեցին դպրոցական գործի հիմքը դնելու, չիմականցին և ոչ մի բան իրենց դպրոցի մեծաւոր և բարոյական վերածնութեան տաճարի համար: Եւ ահա տարիների ընթացքում բազմացաւ հայոց դպրոցների թիւը՝ ինչպէս քաղաքներում, այնպէս և գիւղերում: Այս, հարկաւ, առաջադիմութեան մեծ քայլ էր, որ արեց հայ ժողովուրդը:

Բայց ինչ է դպրոցն առանց խելահաս և հմուտ ուսուցչի, առանց բարեխիղճ դաստիարակչի—ճիշտ այն, ինչ որ ջրաղացն առանց ջրի: Մենք չորս պատերից ոչինչ ակնկալութիւն չունենք, մեր յուսոյ և ակնկալութեան տարակրկնութիւն մտքի անխնայ մշակներն են, ուսուցչական մարմինը դպրոցի չիմական սինը՝ նրա գործունէութեան անխնայ է, նրան հոգի ու կենսոյ ներքինը ոչինչ է. չկայ այդ ոյժը՝ չկայ և դպրոցը, չկան և նրանից սպասած արդեւեքները:

Դանի որ չկային մեր մէջ դպրոցներ, այն ժամանակ մեր անյաղար քաղաքում, յորդորում էինք ժողովրդին դէպի կրթական գործը, մերկացնում էինք նրա անբովանդակ կենսիկ տղեղ երեւոյթները, նախատինք էինք թափում նրա գլխին, մեր խրախուսում, մեր կշտաբում էինք նրան յայց ու պէտք է կատարէ Նոյն այդ դիւր ծած լուսաւորումները: Մեր քաղաքի ուսուցչիներն անբաւարար էին, երբ մեր գիտութեամբ ու զարգացմամբ, մեր մեծամեծութեան ամբողջ բարձրութեամբ յետ մնացին Նոյն իսկ ամբողջը: Դեռ էք այդ երկրի. ապա թէ այդ անհամբաւ յայտը, ոչ իմք աղբիցէ այնտեհ, և կրկին ինք ի մարդկանէ: Բացի այդ բարձրագոյն դպրոցները, բայց արեւելիւն և հետադարձութեան չունեցող դրանց վիճակն ապահովելու համար կըլլանայ 94 թ. մարտի 23-ը և ահա տասնեակ տարիներով մեր արեւն ու քրտնը մի պատակած՝ մեր կրթական հիմնարկութիւնները չիմն ի վեր կընաւարակին, որովհետեւ արեւուն ուսուցչիները շատ քիչ ունին: Դարձեալ ուսելը կըզգանք, դարձեալ մեռելակրկնութիւն, ձիւ հրաւեր, խրախուսում, դարձեալ քաղաք, յորդոր, խրատ... Բայց ապաւորին աշխատանք, այն ժամանակ մենք չորսմեք թիւով միայն կոծկած կրկնիք և ուրիշ ոչինչ. ու յետագիմութեան կատարեալ ուր քայլ է, որ մենք անում ենք:

Վաղուց է յայտարարուած, թէ հայոց դպրոցների ուսուցիչները ցնեղ պէտք է ունենան, բայց քանի ուսուցիչներ բարոյական պարագ համարելիքն պատրաստ լինելու այդ օրոշայ համար. օ տարի շարունակ քննիչն, խնդրեցներում և հարստեցներում փայլել կամեցան, անտարբերութեան մէջ անկալի կապ հաստատեցին իրենց մէջ և ահա այսօր հաշտուեցան կրկին մեծամասնութեան ստիպումով կըլինի վաստակութեամբ ձեռնելը ծաղած յետ քաղաքի դպրոցական ապարէզից՝ դրեկելով թէ իրեն և թէ հասարակական շահերը:

Միթէ այս էր մեր ուսուցիչների վերայ դրած բարոյական պարտականութիւնը, միթէ, իրաւ, մարդ ընդունակ և ինքն իւր աչքը հանելու...

Տաք սենեակում, դպրոցական նրա տարանի վրայ նստած ժամանակ տուն-

քը պատիւ ևս համարում իր խալիֆան հանաւոր, ամենքը խօսում են գիտութեան ուսման անունով, խոսել են ծիւղում նրա առաջ, ամենքը բոլորում են նրա իրաւունքներով, բայց քանի հոգի կան, որոնք հասկանային ուսման էական նշանակութիւնը, քանի հոգի կըզգանք, որոնք գիտութեան սեղանի տուած զոհ բերէին իրենց:

Այսօր մեր մէջ կան բազմաթիւ ուսանողներ, որոնք ցրուած են գաւառական համալսարաններում, բայց ինչ է դրանց նպատակը, դրանց օգուտը իրականներն ու սկզբունքները. տարաբազ յետոյ պարագիւր արդեօք ազգային գրականութեամբ, թէ ազգի կըրթական գործերով մտածում են արդեօք պարտնելը հայոց եկեղեցու և դպրոցի անխախտ զինակի մասին, զգում են նրա վերջերի վանագուր լինելը, ապրում են նրա ցուրտով ու հոգաբարձով...—Ոչ և հազոր մէջ. նրանց օգնելում են տալագայ կենսիկ փառահիւ վաղեքը, էպոլեաներ, փայլուն կապուկներ, գեղեցիկ ու կապուկի գեղեցիկներ, չաղ պոչուտներ, օժիւտաւոր հարսնացուներ... Ահա մեր ուսանողութեան ի՞նչ ոչ բոլորի՝ գոնէ մեծագոյն մասի մտածողութեան աւարականքը. մեր սասածը զբաղարուութիւնն է, այլ նախորդ և նրանց երջանիկ յաջողութիւնը դրոշմեցնողութեան արդեւեքն այդ է ցոյց տալու. բացորոշ վրայում են այդ և նրանց ընտրած մասնաճիւղերը. անք եղբայրացութիւնը փաստելիք ենք համարում:

Թերևս քաղաքացի մի կըստով կատարանաւ ապահովել իրենց դպրոցները դրութիւնը՝ մեծ-մեծ ուժերի տալով համալսարանականներին ու ձեռնեղեցներին. հապա ինչպէս պէտք է անեն խնդր գիւղացիները, երբ ոչ բաւականաչափ նրբութեան կարողութիւն ունեն և ոչ էլ արտօնաւոր ուսուցիչներ: Այս մասին մտածում է արդեօք այն ուսանողութիւնը, որի ամենամեծ տուրուր կազմում են գիւղացիները: Կաղաքացիները ինչ է գիտում, որովհետեւ նրա վրած փափուկ կենսիկ (?) ու չըջանը այնտեղ չկան, որովհետեւ գիւղացին կոչու ու կոչուել է... որովհետեւ այնտեղ քաղաքի ու գիւղի, օժիւտ ու օժիւտ չկան, օժիւտ քիչ են տալիս, որովհետեւ... բայց ինչ ունի ուսուցիչն այն երիտասարդը, այն ուսանողը, որ ինքը գիւղացի է, որի համար չկայ և ոչ մի դժուարութիւն գիւղում ապրելու և դրոշմու համար, եթէ նա ճշմարիտ փորը ինչ ոգնորում է դադարաւոր: Կանաչից գուր գալ և չաւաղել համարձակ՝ միթէ, պարտնել, երկիւր այդ էլ մեր ժամանակի կրթութեան արդիւնքն է...

Այսպիսով մեր գործերը միշտ յետ կըմնան, իսկ մենք՝ կարմրած. աւելի պատուարներ կըլինեն՝ եթէ հետեւեցինք Դեմետրիոսի խորհրդին՝ De demetre ou se soumetre:

Հաղորդ, Դ փետրուարի:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍՈՒՄՍԱՆԻՅ *)

Հետեւալ օրը, լոյս կըլինի ժամանակութիւնը վերջանալու յետոյ խնդրեցի վանահօրը, որ թոյլ տար Սարգսին ինձ հետ ձիւրով վանքի շուրջ մի փոքր ստոյտ անելու, որպէս զի աւելի մօտիկից ծանօթանայի նրա գիւղի տեղի ջրի ու օդի հետ: Կէս ժամից արդէն ես և Սարգսը ձիւրի վրայ նստած դաւաճեցանք կատարելու մեր կարճ ճանապարհը: Կարճեալով վանքից հեռանալով արեւմտեան կողմը, հասանք վանքապատկան Կենքի գիւղը, ուր տեսանք ինն տուն քաղաքի վրայ:

*) Տես Էնթ-Կարի № 20:

Բնակիչ միայն, որոնցից չորս տուն լոյս տնին: Այդ գիւղը գտնուում է վանքից օտի ճանապարհով 20—25 ռոս հեռավորութեան վրայ, ընկած է վանքի ու նեղ ժայռոտ խոր ձորի միջին տեղանակ ժողովուրդն անուանում է Գանգամ-Կարա (գլխաւոր ձոր) գիւղի բոլորովն մօտ մենք հաղբակցանք մի հանրային ջրի, որ ունի քանի տաղանքներ և հաշտուած գութնների և օսկրացուի դէմ: Բաղադրութիւնը դեռ ուսումնական է: Ըստ երեւոյթի, ծծմբային երկաթի խառնուրդ ունի: Չիմութիւն մօտ 25 տասնեակ հազար թէ բոլորին: Չորս իւր ընթացի վրայ որ գիւղի զոյցերը է մի տնային ձերմ մարմարայ ըլլալ, որ ժամանակին հարստութեան ազդիւր կարող է լինել: Տէր-Կաղաթ հայր սուրբը ստուիկ ցած կանու է այդ ջրի վրայ բաղանք չիւնել, բայց դարձեալ նոյն առաջ քաղաքի միջնատանիս պատկաւում է: Այդ բաղանքն անհրաժեշտ է, որովհետեւ ինչպէս իմացայ շատերից, բացօղակ լինելով գտնուողն խայտառակութիւնների տեղիք է տալիս, մասնաւորապէս օրերը, երբ յոսանում են թէ հայ թէ ասորի կաթոլիկ և թէ քրիստոնէիները (վերջին երկու տարրը միայն լրջանաւոր համար): Գանգամ-Կարա ձորի կողմը, գիւղի երկրորդ, դեռի վրայ նայող հազարն ուղղահայեաց ձորը բարձրութեան վրայ մեր ներս հասնողական այլ տեսանք, որոնք կոչւում են Որսորդ Աւոյի տնակ (տես Բաճանայի Վալիֆը): Ժամանակ այնտեղների ձեռք այլերի մէջ՝ Սարգիսը մանածից ինձ տեսնելու-առանձին և ցոյց տուեց անհետկերից երկուս մէջ ժայռի մէջ փորուած մի-մի հասնողներ, իսկ ալ կողմը, որ երկաթայեացն է մի բարձրաւոր ժայռոտ սար՝ նրա անտեսելի պաղարի վրայ մի կարտեղ բերդ, որ իւր ժամանակին կարող էր համարուել ամենապատկաւ պատպաւան Սա ունի կէս գետնափոր, կէս կամարակալ գէպի գետակը ձգուող մի ճանապարհ շուր տանելու համար: Ինքիկ հոգեւոր վրայ կայ մի երկրորդ անկողնի բերդ վանքի հանդէպ կանգնած արեւմտեան կողմի ձերմակի քարի գագաթի վրայ, որ նոյնպէս ստուր պատպաւան է եղել իւր անհետացած տեղերի համար: Այդ սարի գագաթի ծայրում կայ և մի ուրիշ հանգուցն այլ, որտեղ ըլլում է մի ստուրակալ աղբիւր: Սենք այդտեղից կրկին հեծանք ձիւրը և սկսեցինք կամաց-կամաց ինչի վանքի միւս ափը հիւսիսային կողմից ձգուող Կուշման-Կարա, որի մի ծայրը հասնում է Թիւրքո-Հայաստանի Աղբակ գետին: Ժամանակին և որը միակ բաւանի ճանապարհն է Սարգսից Աղբակ և այլ գաւառներ գնացող քաղաքային ճանապարհ, որ օժիւտ անցելով վանքի օտով՝ շարունակ ընդհարումների և զոհոթութիւնների պատճառ. ես լինում քաղաքական տեսող թիւրքերի և վանքի բնակիչների միջև, որովհետեւ այդ թիւրքերը շարունակ վտանգում են վանքի արտերը և արտերը: Այդ ձորի միջով ճանապարհորդներն անցնելու ժամանակ զգում են իրենց կատարեալ քաղաքային մէջ... հազարաւոր ալ ու ձալ ընկած խոր ու նեղ ձորերը, բարձրաւոր ծաղիկ ժայռերի կայտերը: Այստեղ են կատարում տեղեղ-առաւակութիւններ, թաղանքն ու կողոպտուներ: Սարգսին այստեղ պատմեց ինձ մի քանի սրտաշարժ դէպքեր, որ տեղի են ունեցել այս վարձուրի ձորի մէջ:

Անցեալ տարի, — ասաց նա, — մայիսի 18-ին, այս ձորի մէջ տասնեթիւս արաղային կտոր-կտոր արեւելի քրդերի մէջ յայտնի դարձած Մենաստանի միւրան բաջ երիտասարդ Միքայէլան

և կառավարութեան ուշադրութիւնն ու արժանացել պատիւները և շքանշաններին, նա մինչոյն ժամանակ տասարանըդարական բարձրագոյն կամ աղետահանները պալատի մշտական տնօրէմ էր: Բնկերութիւնը շատ փոքուորէ կառարարէր, Լրագիրները հաղորդում էին, որ Բնկերութիւնը կատարուել է փետր. 9-ին (ն. տ.) խիստ շքեղութեամբ և տնհամար բազմութեան մասնակցութեամբ: Կազմակերպութեան մասնակցութեամբ ծանրաբեռնուած չորս կտոր Այն փողոցները, որտեղով անցնում էր յաղարկատրութիւնը, լիքն էին ժողովուրդով: Աստղաբան և գերմանական կայսրները ցատկայական հեռադիրներ են ուղարկել Բնկերութիւնը:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«ՆՈՐ - ԴԱՐ»-ի

ՀԻՍՏՈՐԻԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆԻՆՅ

ԼՈՂՈՒՆ, 4 փետրուարի. — Երեկ Երեկոյան Բրինիւնում, արքայական դիւարանին խիստ մօտ, առաջացաւ զօրեղ պայթիւն, և պայթման տեղից խոյնը վերային ու հիւսիսային տարան ֆրանսիացի մի անխիտանական՝ Բուրգէն անունով, որ ստրատիկի կերպով այլանդակուել էր: Այն ժամից յետոյ Բուրգէնը մնում առանց մի խօսք առելու: Առում են, Բուրգէնը, որ իւր զորքայուն մի ռումբ է ունեցել, սայթքել է, որից և առաջացել է պայթիւնը:

ՊԱՐԻՉ. — Գաղտնիքի քննիչը չարունակում է հարց առ փորձ անել Անրիէն, որն՝ ըստ առաջնոյն՝ յամառութեամբ լուծել է պահպանում ուրիշների հետ իւր ունեցած յարաբերութիւնների և լոնդոնում ու Պարիզում իւր ընտանիքի տեղերը մասին:

ՊԵՏԵՐՈՒԳ, 5 փետրուարի. — Երեկ վերջինից դեպարտամենտը փակել է մարտի 15-ին պակեցնել Նիմֆից և Սարատովից Մոսկուա բերուող հաւթային արտադրութիւնների սակագիրը $4\frac{1}{2}$ կոպ. իւրաքանչիւր պուդին:

ՊԱՐԻՉ. — Temps-ն առում է, որ պետութիւնները չուտով հարցումն են անելու մեծ-բրիտանական կառավարութեանը՝ անխիտանականների վերաբերմամբ հրա բռնած ընթացքի և անտարբերութեան առթիւ: (Տերմինները սրճանից պայթիւն առաջացնող Անրիէն վերջին ընտանիքի տեղն իմացուած է. սլոմ համոզուած են, որ նա դաւակիցներ է ունեցել և արդէն նրանց հետքն էլ գտել են:

ԼՈՂՈՒՆ. — Անխիտանական Մարտիալ Բուրգէն իւր եղբոր հետ ընտելում էր Լոնդոն: (Տիւնիկ-Սորտ) թաղում, ուր երկուսն էլ պարտում էին դերձակութեամբ. Բուրգէնի զրպանում գտել են պայթուցիկ նիւթեր պարտատեղում համար հրահանգներ, լոնդոնում ընտելում օտարերկրացի անխիտանականների հետ նրա ունեցած յարաբերութիւններին վերաբերող թղթեր և 13 ֆունտ ստերլ. ոսկի: Այլը տարի օրանից առաջ Բուրգէնը 16 տարեկան պատանի էր որ Լոնդոն եկաւ:

Երեկ Երեկոյան օստիկանութեան անխիտանականների հոշակուած բնակավայր «Tottenham Court Road»-ի մօտ գտնուած «Autonomie Club»-ում խուզարկութիւն տեղի և գրաւեց ահադիւն թուով զրոյիւններ ևս զանազան թղթեր, հարկ ա փորձի երկարակից մօտ 80 անխիտանականների, սակայն նրանցից ոչ մէկին չկարողացան որոշել:

ՌԻՍԻՆԻՍԻՆԻՍ. — Գեղերն տեղի առաջացաւ բրիտանական, ամերիկական, աստրիական և պորտուգալական զինուորական նաւերի վրայ: Աստրիական նաւերի հրամանատարը մեռաւ:

ՊԵՏԵՐՈՒԳ. — Վճռուած է առանձին հանդիսութիւն հաստատել հանքային և ընտանիքի խելի մաքրող գործարարները վրայ:

Այսօր հաւթարկեմաբերողների առաջին և երկրորդ խմբերի միացեալ

Доз. Цеваурюю Тифлиси, 7-го. Февраля 1894 г. Տպարանի և լիման. Ա. Սիմոն-Շահնազարյանցի, Թիւֆլիս, Ա, Մելիք-Շահնազարյանց, Գորնի. Նաբրեժնի, զ. Գրիգորյանց. Արմ. Սրիհոմ. Տիկոյի.